

СЕКЦІЯ 4 ІНТЕГРАЦІЯ ОСВІТИ, НАУКИ ТА ВИРОБНИЦТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ

УДК 633.11:631.527

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-93

ХАРАКТЕР ФОРМУВАННЯ ВРОЖАЙНОСТІ СОРТАМИ ПШЕНИЦІ РІЗНОГО ТИПУ РОЗВИТКУ ЗА РІЗНИХ УМОВ ВИРОЩУВАННЯ

Базалій В.В., д-р с.-г. наук, професор

Херсонський державний аграрно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0002-0581-7242>

Ларченко О.В., канд. с.-г. наук, доцентка

Херсонський державний аграрно-економічний університет

<https://orcid.org/0000-0001-7857-0802>

Анотація: У тезах висвітлено результати досліджень, спрямованих на формування нових сортотипів пшениці озимої, що відзначаються генетично зумовленою адаптивністю та підвищеною стійкістю до змін умов вирощування. У ході виконання програм адаптивної селекції пшениці різних типів розвитку створено низку сортів, зокрема Асканійська, Асканійська Берегиня, Перлина та сорт альтернативного типу Кларіса. Зазначені сорти проявили високий рівень продуктивності за різних строків відновлення весняної вегетації. Крім того, вони забезпечують стабільно високий урожай навіть за пізніх строків сівби (10.X–10.XI), не поступаючись показникам оптимальних строків, а в окремих випадках перевищуючи їх.

Ключові слова: сорти різного типу розвитку, строк сівби, врожайність.

У сучасних умовах кліматичних змін на півдні України особливої актуальності набуває вдосконалення елементів технології вирощування пшениці озимої м'якої, а також переорієнтація селекційних підходів на створення і впровадження сортів різного типу розвитку, адаптованих до умов степового екотипу. Посилення температурного режиму, нерівномірність зволоження та подовження осіннього періоду зумовлюють необхідність коригування традиційних технологічних рішень і добору сортів із високою адаптивною здатністю.

Технології вирощування сучасних сортів пшениці мають бути максимально гнучкими та пристосованими до різних рівнів інтенсифікації виробництва. Особливого значення набуває адаптація сортового складу до змін погодних умов, що потребує диференційованого підходу до строків сівби, норм висіву та інших агротехнічних заходів. Недостатня увага хоча б до одного з цих елементів призводить до зниження ефективності всієї технологічної системи.

Упродовж останніх років кліматичні умови Південного Степу України зазнали суттєвих змін, насамперед через підвищення температури повітря та

подовження осінньої вегетації. У зв'язку з цим оптимальні строки сівби пшениці озимої доцільно зміщувати у бік пізніших. Водночас надмірне запізнення із сівбою традиційних озимих сортів може негативно впливати на їхню стійкість до несприятливих умов середовища та знижувати рівень урожайності. Не менш небезпечним є й надмірне загущення посівів за ранніх строків сівби, коли рослини інтенсивно кущаться восени, що спричиняє їх виснаження, підвищує ризик ураження хворобами та шкідниками і знижує морозостійкість.

Для Південного Степу України характерним є домінування посушливих умов упродовж літньої вегетації, що спостерігається приблизно у 60 % років. Особливо негативно посуха впливає на формування зерна. Крім того, майже половина років характеризується дефіцитом вологи в період оптимальних строків сівби, що ускладнює отримання своєчасних та дружних сходів. Поєднання весняної та літньої посухи, яке періодично повторюється, істотно обмежує реалізацію врожайного потенціалу культури.

За таких умов особливого значення набуває створення нових генотипів пшениці озимої м'якої зі спадково зумовленими адаптивними механізмами контролю стійкості до комплексу біотичних та абіотичних чинників. Це дозволяє забезпечити стабільну реалізацію генетичного потенціалу сортів і підвищити їхню продуктивність як селекційними, так і агротехнологічними методами.

Важливу роль у формуванні морозостійкості, тривалості вегетаційного періоду та рівня продуктивності відіграють генетичні системи потреби в яровизації та фотоперіодичної чутливості. Саме вони визначають інтенсивність росту й розвитку рослин в осінній та ранньовесняний періоди, а також впливають на проходження наступних етапів органогенезу.

Сучасна селекція пшениці озимої орієнтується переважно на створення форм, менш чутливих до тривалості світлового дня. Нині понад 90 % сортів, поширених на півдні України, характеризуються відносною фотоперіодичною нейтральністю. Проте зниження фотоперіодичної реакції часто супроводжується зменшенням потреби в яровизації, прискоренням осіннього розвитку рослин, погіршенням адаптивності до умов перезимівлі та необхідністю перенесення строків сівби на пізніший період.

У результаті реалізації програм адаптивної селекції пшениці різного типу розвитку створено низку нових сортів, серед яких Асканійська, Асканійська Берегиня, Перлина та сорт альтернативного типу Кларіса. Частина з них внесена до Державного реєстру сортів рослин України. Упродовж 2020–2024 рр. ці сорти продемонстрували високий рівень урожайності за різних строків відновлення весняної вегетації. У середньому вони перевищували стандартний сорт Херсонська безоста на 0,34–1,45 т/га, а за несприятливих умов пізнього відновлення весняної вегетації перевага становила 0,48–1,10 т/га.

Високу ефективність нові сорти проявили і за пізніх строків сівби. Зокрема, за сівби 10 листопада їхня врожайність перевищувала показники стандартного сорту на 0,96–1,57 т/га, а в умовах найбільш несприятливого 2020 року — на 0,80–1,30 т/га.

Отже, нові сорти пшениці озимої різного типу розвитку – Асканійська, Асканійська Берегиня, Перлина та Кларіса – характеризуються високою

адаптивністю до умов південного Степу України та здатністю формувати стабільно високий урожай навіть за пізніх строків сівби (10.X–10.XI), забезпечуючи продуктивність на рівні або вище оптимальних строків.

Список використаних джерел

1. Лифенко С.П., Єриняк М.І., Наконечний М.Ю. Методи та результати селекції високоінтенсивних сортів пшениці м'якої озимої в умовах півдня України. *Зб. наук. праць*. Одеса. 2016. Вип. 27(67).С.23-35.
2. Литвиненко М.А. Створення сортів пшениці м'якої озимої (*Triticum aestivum* L.) адаптованих до змін клімату на півдні України. *Зб. наук. праць*. Одеса. 2016. Вип.27. С. 36-53.
3. Базалій В.В., Бойчук І.В. та інші. Реалізація генетичного потенціалу продуктивності сортів пшениці різного типу розвитку за різних умов вирощування. *Фактори експериментальної еволюції організмів*. 2017. Т.21. С.92-95.
4. Литвиненко М.А., Лифенко С.П., Єриняк М.І. Сорти озимої м'якої пшениці степового еко типу краще переносять екстремальні погодні умови. *Насінництво*. 2013. №9. С.14-18.

Abstract: The abstract presents a study on the development of fundamentally new winter wheat morphotypes characterized by hereditary adaptive systems that control resistance to changing cultivation conditions. Through the implementation of adaptive breeding programs for wheat with various growth habits, a series of varieties has been developed (Askaniiska, Askaniiska Berehynia, Perlyna, and the alternative-type variety Klarisa). These varieties demonstrated the highest yields regardless of the timing of spring vegetation renewal. They also consistently produce high yields during late sowing periods (10.X-10.XI), matching or exceeding the productivity levels of the optimal sowing window.

Key words: varieties of different growth habits, sowing date, grain yield.

УДК 334.722:338

DOI 10.31521/978-617-7149-94-0-94

СТРАТЕГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА АГРОСФЕРИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Банєва І.О., д-р екон. наук, професорка

Миколаївський національний аграрний університет

<https://orcid.org/0000-0001-9524-2974>

Гончаров Д.В., аспірант

Миколаївський національний аграрний університет, Україна

<https://orcid.org/0009-0003-8580-0583>

Анотація: Досліджено стратегічні аспекти розвитку інноваційного підприємництва агросфери України в контексті забезпечення продовольчої безпеки держави в умовах глобальних економічних трансформацій, військових викликів та кліматичних змін. Проаналізовано сучасний стан аграрного сектору України та визначено стратегічні пріоритети розвитку інноваційного підприємництва аграрного сектору.